

Anne-Berit Lorentsen
Institutt for barnevern og sosialt arbeid
UiT Norges arktiske universitet
anne-berit.lorentsen@uit.no

Vår ref.: 2016/324

Deres ref.:

Dato: 06.01.2017

Uttalelse om prosjektet «Barns utviklingsstøtte i ulike familier» (2016/324)

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) er et rådgivende organ, som arbeider for å fremme god og ansvarlig forskning. NESH er faglig uavhengig og avgjør selv hvilke saker komiteen tar opp til behandling. Uttalelser fra NESH er kun rådgivende, og NESH understreker at både forskere og forskningsinstitusjoner har et selvstendig ansvar for å sikre at forskningen skjer i tråd med anerkjente forskningsetiske normer.

20. oktober 2016 mottok NESH en henvendelse fra Anne-Berit Lorentsen, universitetslektor ved Institutt for barnevern og sosialt arbeid tilknyttet UiT Norges arktiske universitet (campus Harstad) om prosjektet «Barns utviklingsstøtte i ulike familier». Det er snakk om et PhD-prosjekt, som dels er finansiert via egen institusjon. I tillegg til selve prosjektskissen medfulgte diverse informasjonsskriv og intervjuguider.

Henvendelsen ble behandlet på NESH-møte 7. desember 2016.

Bakgrunn

Prosjektet er en kvalitativ studie av «utviklingsstøtten barn får gjennom egne foreldre med lav sosialøkonomisk status og hjelpetiltak fra barnevernet og gjennom barnevernets tilrettelegging». Utvalget vil være foreldrene i fem saker der familier får oppfølging av barnevernet for utfordringer knyttet til stimulering av barnets utvikling. Barna skal være tre år gamle og rekrutteringen skal foregå i to kommuner i Nord-Norge. Foreldrene skal rekrutteres via ulike

oppslag på butikker og sosiale medier, og de fem foreldrene som melder seg skal igjen formidle kontakt til saksbehandlerne de forholder seg til i barnevernet.

Framgangsmåtene for å skaffe kunnskap om dette er i) en foreldredagbok, ii) kvalitative intervjuer med foreldre til barn under tiltak fra barnevernet, iii) kvalitative intervjuer med barnevernets kontaktperson i de aktuelle sakene, og iv) fokusintervju som samler alle familiene som deltar. Foreldrene skal lese inn informasjon om dagens forløp og refleksjon over dette på en opptaker tre dager på rad. Dette opptaket skal så overleveres forskeren som vil lytte til dette før et kvalitativt intervju gjennomføres hjemme hos informanten (et livsformintervju). Det står i prosjektbeskrivelsen at intervjuet også vil muliggjøre observasjon av hjemmemiljøet og muligheten til å sammenligne det henvender ser med observasjonsdata. Intervjuet gjennomført i etterkant vil dreie seg om en kombinasjon av svært detaljerte bakgrunnsspørsmål, samt spørsmål om foreldreskapspraksis og -holdninger

Henvenders egenvurdering

I den omfattende prosjektskissen (28 s.) er flere relevante forskningsetiske spørsmål skissert og diskutert, spesielt spørsmål om samtykke og informasjonsplikt, forskning på sårbare grupper, samt krav om å ikke påføre fysisk eller psykisk smerte. Diskusjonen knytter an til internasjonalt anerkjente forskningsetiske retningslinjer som Helsinkideklarasjonen og UNESCOs deklarasjon om bioetikk og menneskerettigheter fra 2005, samt til NESHs *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (2016).

NESHs vurdering

I vurderingen av prosjektet legger NESH til grunn [*Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*](#) (2016). NESH mener prosjektet reiser flere forskningsetiske spørsmål, som med fordel kunne vært drøftet nærmere i lys av disse retningslinjene.

For det første er det viktig å ivareta hensynet til utsatte grupper (retningslinje 21): «Forskere som samler informasjon om personers og gruppers egenskaper og atferd, bør være forsiktige med å operere med inndelinger eller betegnelser som gir grunnlag for urimelig generalisering, og som i praksis medfører stigmatisering av bestemte samfunnsgrupper.» Det er for eksempel ikke gitt at

alle foreldre med tiltak fra barnevernet har «lav sosioøkonomisk status» (jf. n. 2, s. 2). Ikke alle som får oppfølging av barnevernet er ressursvake, og det er uklart hvorvidt prosjektet skiller mellom høy og lav sosioøkonomisk status. Videre har forskeren et ansvar for å opp tre med klarhet (retningslinje 18). Prosjektet berører sensitive spørsmål, og foreldrene kan oppleve forskningen som stigmatiserende, nærgående og invaderende. Spørsmål om «barns utviklingsstøtte» kan for eksempel være knyttet til saker om foreldreansvar og rett til samvær, og da er det viktig å presisere at det i denne sammenheng kun er snakk om forskning.

For det andre er det viktig å sikre anonymitet og konfidensialitet (retningslinje nr. 9). NESH stiller spørsmål ved dette på flere områder. Gitt at utvalget er svært begrenset – fem familier med barn på tre år i to kommuner i Nord-Norge – vil muligheten for gjenidentifisering allerede i utgangspunktet være stor både for foreldre og for ansatte i barnevernet. Ettersom foreldrene skal koples direkte til kontakten i barnevernet, vil anonymisering i praksis være umulig. Og dersom alle foreldrene fra alle familiene skal samles i felles fokusintervju, vil de heller ikke være anonyme overfor hverandre. NESH stiller derfor spørsmål ved om henvender faktisk kan love deltakerne konfidensialitet og anonymitet all den tid dette i praksis vil være svært vanskelig å ivareta. Et annet aspekt ved konfidensialiteten (retningslinje 9) og ved forskning på barn (retningslinje 14), er at taushetsplikten i bestemte situasjoner må balanseres mot meldeplikten. Forskeren kan gjennom intervjuer og observasjon få kunnskap om forhold i familien som er kritikkverdige eller ulovlige. NESH etterlyser en grundigere refleksjon omkring dette forskningsetiske dilemmaet, samt at grensene for konfidensialiteten er tydeliggjort både i informasjonsskrivet og i samtykkeerklæringen ved intervjuene.

For det tredje, hva angår selve utvalget og rekrutteringen, blir det lagt til grunn at utvalget ikke omfatter «vold og overgrepssproblematikk». NESH stiller spørsmål ved hvordan dette skal ivaretas i praksis, da henvender jo ikke nødvendigvis har innsyn i slike spørsmål ved den første kontakten med foreldrene. Det må eventuelt presiseres i informasjonen om prosjektet at slike saker ikke kan inngå i utvalget.

For det fjerde, gitt at saksbehandlerne i barnevernet skal inngå i studien, etterlyser NESH en presisering av hvordan deres taushetsplikt skal håndteres. I praksis bør prosjektet meldes og

anbefales av Rådet for taushetsplikt og forskning for at de ansatte skal kunne delta slik det er skissert (jf. NESHs retningslinjer, s. 8, bokstav c)).

For det femte står det i beskrivelsen av forskningsmetoden at det dreier seg om en «kombinasjon av dagbok og intervju i deres hjem med deltakende observasjon». Dette er, som det også står i prosjektbeskrivelsen, «ikke uproblematisk». NESH finner dette særlig problematisk da det ikke fremgår eksplisitt i informasjonsskrivet at besøket i hjemmet ved intervjuet også skal benyttes til observasjon og innsamling av andre opplysninger. Dette er ikke i tråd med kravet om at samtykket skal være informert og uttrykkelig (retningslinje 8).

Konklusjon

NESH legger til grunn at spørsmålet om taushetsplikten til de ansatte i barnevernet blir avklart med Rådet for taushetsplikt og forskning. Tilsvarende at spørsmål om behandling av sensitive personopplysninger blir ivaretatt gjennom melding til Personvernombudet og eventuelt Datatilsynet.

NESH anbefaler videre at henvender reviderer prosjektet i samarbeid med Personvernombudet med utgangspunkt i merknadene ovenfor. Dersom kravet om konfidensialitet og anonymisering ikke er mulig å etterkomme i praksis, bør hele designet i prosjektet revurderes, spesielt koplingen til de ansatte i barnevernet og til andre foreldre i gruppesesjonen. Mer generelt vil prosjektet være tjent med et bredere utvalg for at resultatene skal være mer robuste og generaliserbare.

Med vennlig hilsen

Elisabeth Staksrud
Nestleder, NESH

Vidar Enebakk
Sekretariatsleder, NESH

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi:

- UIT Norges arktiske universitet
- Personvernombudet / Norsk senter for forskningsdata (NSD)